

Zavičajne zbirke u hrvatskim narodnim knjižnicama

Tošić-Grlač, Sonja; Hebrang Grgić, Ivana

Source / Izvornik: **7. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj : zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama : zbornik radova, 2011, 51 - 64**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:830564>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

7. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj

ZAVIČAJNE ZBIRKE U NARODNIM KNJIŽNICAMA

ZBORNİK RADOVA

Zagreb, 2011.

Štavadaker, L. A. Prosvetitel'skaja dejatel'nost' publičnoj biblioteki v oblasti kraevedenija. // *Informacionnyj bjulleten' RBA* 28(2003), 155-158.

Šuler Pandev, Simona; Simona Vončina. Domoznanstvo in posebne zbirke v koroški osrednji Knjižnici dr. Franca Sušnika. // *Knjižnic*, 49, 3(2005), 67-80.

Ščerba, N. N. Bibliotečnoe i bibliografičeskoe kraevedenie : sbornik. Moskva : Knižnaja palata, 1995.

Ščerba, N. N. Ponjatija "kraj", "kraevedčeska literatura" i "kraevedčeskaja bibliografija" primenitel'no vv bibliografičeskoi dejatel'nosti gosudarstvennyh bibliotek. // *Sovetskaja bibliografija* 2(138) (19739, 58-65.

Ščerba, N. N. Priblema "kraj" v kraevedenii i kraevedčeskoi bibliografii. // *Kraevedenie v Central'nom rajone*. Moskva, 1974. Str. 51-53.

Tomaševa, E. N. Bibliotekarjam-kraevedam Rossii. // *Sovetskaja bibliografija* 2(1997), 33-42.

Uputstvo za formiranje zavičajnih zbirki u narodnim bibliotekama. Sarajevo : NUBBiH, 1980.

Vukićević, D. Analiza zavičajnih fondova matičnih biblioteka u edntralnoj Srbiji. // *Beležnica* 8, 15(2006), 21-25.

Vuković-Mottl, Srna. Zavičajne zbirke. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatsk*, 21, 1-4 1975), 17-25.

Židov, Nena. Domoznanstvo kot učni predmet. // *Etnologija in domoznanstvo*. Ljubljana : Slovensko etnološko društvo, 1989. Str. 15-22.

ZAVIČAJNE ZBIRKE U HRVATSKIM NARODNIM KNJIŽNICAMA

Sonja Tošić Grlač
sonja.tosic-grlac@ck.htnet.hr

Ivana Hebrang Grgić
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za informacijske znanosti
ivana.grgic@ffzg.hr

SAŽETAK

U radu se razmatra problematika zavičajnih zbirki u hrvatskim narodnim knjižnicama, i to na sljedeći način: u prvome je dijelu rada izložen pregled dosad objavljenih teorijskih radova hrvatskih autora o zavičajnim zbirkama u narodnim knjižnicama (S. Vuković-Mottl, I. Pejić, Đ. Mesić i dr.), prikazani su hrvatski zakonski i podzakonski akti koji donose propise vezane uz zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama (*Zakon o knjižnicama, Standardi za narodne knjižnice* i dr.); u drugome dijelu rada predstavljeni su statistički podatci o zavičajnim zbirkama u narodnim knjižnicama u Republici Hrvatskoj - prikazan je broj narodnih knjižnica koje imaju zavičajne zbirke, broj knjiga u svescima, zatim podatci o nabavi i korištenju građe, za što su korišteni statistički podatci prikupljeni u Hrvatskome zavodu za knjižničarstvo u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

Ključne riječi: narodne knjižnice, zavičajne zbirke

Uvod

Zavičajne zbirke mogu se prikupljati u svim baštinskim ustanovama - knjižnicama, arhivima i muzejima.

Knjižnice se, prema UNESCO-ovom rasporedu¹ i prema hrvatskom *Zakonu o*

¹ Recommendation concerning the International Standardization of Library Statistics. 1970 [citirano 2009-05-05]. Dostupno na: http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=13086&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

knjižnicama,² dijele na nacionalne, narodne, sveučilišne, visokoškolske, općeznanstvene, školske i specijalne.

Zavičajne se zbirke u cijelom svijetu najčešće temelje pri narodnim knjižnicama. Prva zavičajna zbirka utemeljena je u Newcastleu u Engleskoj 1884., a do 1897. već su sve značajnije narodne knjižnice u Engleskoj imale zavičajne zbirke.³ U ostatku svijeta zanimanje za utemeljenje zavičajnih zbirki javlja se poslije, a njihov broj raste nakon Drugog svjetskog rata. U Hrvatskoj je prva zavičajna zbirka bila *Zagrabiensia*, utemeljena 1954. godine. Slijedile su zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama u Bjelovaru, Karlovcu, Osijeku, Sisku, Varaždinu i Vinkovcima.⁴ U Hrvatskoj je do 1976. bilo 13 zavičajnih zbirki u narodnim knjižnicama,⁵ dokraja 2008. bilo je 210 narodnih knjižnica s ukupno 147 zavičajnih zbirki.

Definicije zavičajne zbirke

Sam izraz *zavičajna zbirka* (engl. *local collection, local studies, local history collection*) označava zbirku odabrane, prikupljene, sređene i obrađene građe bilo koje vrste koja se svojim sadržajem odnosi na određeno zemljopisno područje. Riječ *zavičaj*, u užem smislu, označava mjesto rođenja, a u širem smislu obuhvaća i šire područje određeno administrativnim, povijesnim ili drugim granicama. *Zavičaj* ne mora označavati isključivo mjesto rođenja, nego i mjesto djelovanja. Kada u kontekstu knjižnica koristimo riječ *zbirka*, ona može imati dva značenja. Prvo je značenje općenito i odnosi se na knjižničnu zbirku, sveukupnu knjižničnu građu koju jedna knjižnica posjeduje, koja je planski prikupljena, obrađena, čuvana i ponuđena svim korisnicima.⁶ Zbirka je u užem smislu dio knjižnične zbirke koja ima zajedničke značajke određene prije početka njezina prikupljanja. Posebne zbirke unutar knjižničnih zbirki mogu biti referentne, zbirke rijetkih knjiga, grafičke zbirke, kartografske zbirke, zavičajne zbirke i druge.

² Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997) [citirano 05-05-2009]. Dostupno i na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/267274.html>.

³ Mesić, Đurđa. Građa i informacije u zavičajnim zbirkama narodnih knjižnica i načini prikupljanja. // *Informatologia Jugoslavica* 20, 3-4(1988), 213.

⁴ Vuković-Mottl, Srna. Zavičajne zbirke Hrvatske. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 22, 1-4(1976), 45-53.

⁵ Mesić, Đurđa. Nav. dj. Str. 219.

⁶ Reitz, Joan M. (2004). *Online dictionary for library and information science* citirano [2009-05-05]. Dostupno na: <http://lu.com/odlis/>.

Zavičajnu zbirku može utemeljiti velika knjižnica koja ima dovoljno građe o zavičaju. Manje knjižnice također mogu prikupljati i iz postojećeg fonda izdvojiti manju skupinu zavičajne građe.

S obzirom na područje koje obuhvaćaju, zavičajne zbirke mogu biti lokalne ili mjesne, subregionalne (obuhvaćaju mjesto i njegovu širu okolicu) i regionalne (obuhvaćaju cijelo administrativno područje). Prije osnivanja same zbirke nužno je odrediti koje će područje zbirka obuhvaćati. Ne postoje točno određena mjerila za odabir područja – granice najčešće odgovaraju administrativnim granicama, ali moguće je odlučiti se za povijesne ili neke druge granice. Problemi nastaju tijekom teritorijalnog preustroja, kao što je to bilo u Hrvatskoj 1992. (podjela na općine, gradove i županije). U takvim situacijama pitanje područja zavičajnih zbirki ovisi o odluci unutar same knjižnice. Mogući su i dogovori s drugim narodnim knjižnicama u bližoj okolini.⁷

Zavičajna zbirka zahtijeva osmišljen i unaprijed zadan pristup. Građa zbirke sadržajem obuhvaća svu povijest i sadašnje stanje određenog zavičaja. U zavičajnoj se zbirci prikupljaju publikacije objavljene u zavičaju, publikacije autora iz zavičaja koje su objavljene bilo gdje u svijetu, kao i sve što je objavljeno o zavičaju ili njegovim stanovnicima, bez obzira na mjesto objavljivanja.⁸ Uključivanje građe tiskane u zavičaju u zavičajnu zbirku ovisi o odluci pojedine knjižnice. Knjižnice se mogu odlučiti za dva pristupa. Prema prvom, prikupljaju svu građu koja je bilo kada tiskana na području zavičaja. Druga je mogućnost odluka o neprikupljanju građe tiskane nakon 1945. godine. Prije kraja Drugog svjetskog rata tiskarstvo nije bilo rašireno i komercijalizirano kao poslije, a postojanje lokalne tiskare ukazivalo je na stupanj kulturnog razvitka. Građa, koja je tada tiskana, od velike je važnosti za proučavanje povijesti zavičaja, ali i nacionalne knjižne baštine. Nakon 1945. postojanje tiskara prestaje biti znakom kulturnog razvitka i veže se uz komercijalizaciju tiskarstva. Osim toga, veliki broj zemalja uvodi obvezni primjerak i izradu nacionalnih bibliografija te izvor za proučavanje povijesti knjige i tiskarstva postaju nacionalne knjižnice i bibliografije. Zbog toga neke knjižnice u potpunosti odbacuju mjerilo tiskarstva pri odabiru građe za zavičajnu zbirku.⁹

Vrste građe, koje se prikupljaju, u zavičajnim su zbirkama raznolike i obuhvaćaju monografije, serijske publikacije, rukopisnu građu, muzikalije, planove mjesta i zemljopisne karte, audiovizualnu građu, slikovnu građu, polupublikacije i

⁷ Pejić, Ilija. Zavičajna zbirka u kontekstu novih društvenih promjena. // *Bjelovarski učitelj* : časopis za odgoj i obrazovanje 7, 2-3(1998), 6-9.

⁸ Tadić, Katica. Rad u knjižnici : priručnik za knjižničare. Opatija : Naklada Benja, 1994. Dostupno i na: <http://www.ffzg.hr/infoz/biblio/nastava/dz/text/katm.htm>

⁹ Vuković-Mottl, Srna. Zavičajna zbirka. // *Upute za poslovanje narodnih knjižnica* / uredila Aleksandra Malnar. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 1996. Str. 113-120.

efemernu građu, bez obzira je li građa dostupna u tradicionalnom ili elektroničkom obliku.

Posebnost je zavičajne zbirke je u tome što ona teži cjelovitosti - neprekidno se nadopunjuje novom građom, ali se pokušavaju nabavljati i stara izdanja koja svojim sadržajem zadovoljavaju mjerila za ulazak u zbirku.¹⁰ U tu svrhu nužno je izraditi popis deziderata, a osim kontakata s izdavačima i antikvarima, moguće je kupnju oglašavati u medijima te kontaktirati druge srodne ustanove i kolekcionare. Pri odabiru je građe potrebno ograničiti se samo na onu koja je zaista potrebna i odgovara mjerilima pojedine zavičajne zbirke. Od efemerne građe potrebno je izdvojiti samo onu koja je sadržajno vrijedna, a građa čiji sadržaj ponavlja općepoznate podatke o zavičaju ne ulazi u zavičajnu zbirku (na primjer, udžbenici). Od beletristike, za zavičajnu zbirku, trebalo bi odabirati samo djela koja umjetnički prikazuju život stanovnika zavičaja i ozračje određenog povijesnog razdoblja.¹¹

Građa u zavičajnoj zbirci mora biti formalno i sadržajno obrađena, a za svaku vrstu građe vode se posebne inventarne knjige. Zbirka bi trebala biti smještena odvojeno od ostatka knjižničkog fonda, ali to nije uvijek moguće zbog nedostatka prostora. Građa bi trebala biti dostupna za rad u čitaonici, ali ne i za iznošenje iz knjižnice. Korištenje ne smije ni u kojem slučaju štetiti građi. U svrhu zaštite, građa iz zavičajne zbirke ne smije se uvezivati, rezati ili lijepiti, već mora ostati u svojem izvornom obliku.¹²

Što je potrebno za dobro uređenu zavičajnu zbirku? Najvažnije je da je građa pravilno uređena i obrađena kako bi postala dobar temelj za pružanje obavijesti o zavičaju. Za dobar odabir, obradu i čuvanje građe, kao i za najpovoljniju iskoristivost, nužno je da u knjižnici postoji voditelj zbirke, osoba zadužena za brigu o zavičajnoj zbirci. Voditelj zbirke mora biti stručna osoba knjižničarskoga obrazovanja, ali mora imati i znanja vezana uz zavičaj, njegovu povijest, kulturu, stanovnike, zemljopisne značajke i sl. Treba biti svestrana osoba, komunikativna, s razvijenim organizacijskim sposobnostima jer o njoj ovisi, između ostalog, promidžba zbirke u zajednici i njezina iskorištenost za znanstvena i stručna istraživanja. U tu svrhu voditelj zbirke treba organizirati izložbe, kontaktirati s medijima, surađivati s drugim organizacijama u zavičaju, organizirati izradu biltena prinova i vodiča.¹³

¹⁰ Vuković-Mottl, Srna. Zavičajna zbirka. // Upute za poslovanje narodnih knjižnica / uredila Aleksandra Malnar. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 1996. Str. 113-120.

¹¹ Isto, str. 118.

¹² Isto, str. 119.

¹³ Pejić, Ilija. Zavičajna zbirka kao jedan od oblika djelovanja knjižničara u društvenoj zajednici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 39, 1-2(1996[i.e. 1998]), 111-117.

Hrvatski zakonski i podzakonski akti o zavičajnim zbirkama

Kada je riječ o zavičajnim zbirkama u narodnim knjižnicama, sve odredbe, upute, zakoni i podzakonski akti koji se odnose na narodne knjižnice, odnose se i na njihove zavičajne zbirke. Same se zbirke ne trebaju tim dokumentima izriječno spominjati jer su zavičajne zbirke vrsni, odnosno niži pojam u odnosu na knjižnične zbirke koje su rodni, odnosno viši pojam. S takvom sviješću moramo čitati i hrvatski *Zakon o knjižnicama, Standarde za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj* te niz znanstvenih i stručnih knjiga i članaka koji se bave djelatnošću narodnih knjižnica.

Jedino je mjesto na kojem se u hrvatskom *Zakonu o knjižnicama* spominju zavičajne zbirke članak 37. u poglavlju o obveznom primjerku. Prema drugom stavku toga članka, svaki je nakladnik dužan u roku od 30 dana po završetku tiskanja, umnažanja ili proizvodnje jedan primjerak građe dostaviti matičnoj knjižnici na području županije u kojoj djeluje radi stvaranja zavičajne zbirke. Tiskar koji tiska za nakladnika iz druge županije dužan je u istom roku jedan primjerak dostaviti matičnoj knjižnici u županiji u kojoj tiskar djeluje.¹⁴

U *Standardima za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj* nekoliko se puta spominje zavičajna zbirka.¹⁵ Čitajući *Standarde* treba imati na umu da oni predstavljaju idealnu sliku stanja kakvoj treba težiti, ali takva je u praksi rijetko ostvariva (što zbog nedostatka financijskih sredstava, prostora, stručnih kadrova ili iz drugih razloga). Prema *Standardima*, svaka bi narodna knjižnica trebala imati zavičajnu zbirku. U tu svrhu narodna knjižnica mora istraživati, prikupljati, obrađivati, pohranjivati i davati na korištenje knjižničnu građu o topografiji, povijesnom, gospodarskom i kulturnom razvitku područja na kojemu djeluje. Uz to mora izrađivati i zavičajnu bibliografiju i središnji katalog. Ukoliko narodna knjižnica nema uvjeta za provođenje aktivnosti vezanih uz zavičajnu zbirku, zavičajnu zbirku mora imati nadležna županijska matična knjižnica ili neka druga knjižnica koja ima odgovarajuće uvjete. Županijske matične knjižnice, prema ranije spomenutom *Zakonu o knjižnicama*, primaju obvezne primjerke izdane na području županije.

U članku 10. *Standarda* objašnjava se uloga središnje narodne knjižnice na nekom području. Ta bi knjižnica trebala, između ostalog, imati i zavičajnu zbirku smještenu u posebnom prostoru, kao i stručno knjižnično osoblje koje će se brinuti o zbirci.¹⁶

U nastavku će biti prikazano stanje zavičajnih zbirki u svim narodnim knjižnicama u Republici Hrvatskoj u 2008. godini.

¹⁴ Zakon o knjižnicama, čl. 37.

¹⁵ Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 58(1999). Dostupno i na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/270810.html>

¹⁶ Isto, čl. 10., 31. i 41.

Svrha, uzorak i metode istraživanja

Svrha je istraživanja prikazati zastupljenost zavičajnih zbirki u hrvatskim narodnim knjižnicama, broj zavičajnih zbirki u narodnim knjižnicama unutar pojedinih županija te dati usporednu analizu zavičajnih zbirki prema broju knjiga u pojedinih županijama u odnosu na cjelokupni broj knjiga u svim zavičajnim zbirkama u Hrvatskoj.

Ova bi mjerila trebala biti dovoljna za procjenu sadašnjeg kvantitativnog stanja zavičajnih zbirki u hrvatskim narodnim knjižnicama.

Dobiveni podatci moći će se uspoređivati s istraživanjima autora iz drugih zemalja.

Temelj su u istraživanja prikupljeni statistički podatci županijskih matičnih službi, dostavljeni Hrvatskome zavodu za knjižničarstvo u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

Polazeći od prikupljenih statističkih podataka o narodnim knjižnicama za 2008. u uzorak su uvrštene sve narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj.

U istraživanju će, na temelju kvantitativne analize, prikupljeni podatci biti statistički prikazani i analizirani deskriptivnom i komparativnom metodom.

Rezultati i rasprava

Rezultati istraživanja pokazuju da u Republici Hrvatskoj ima 210 narodnih knjižnica raspoređenih u 20 županija i Gradu Zagrebu kao 21. sjedištu. U hrvatskim narodnim knjižnicama ukupno je 147 zavičajnih zbirki, što ukazuje na to da sve narodne knjižnice nemaju zavičajne zbirke kako je predviđeno *Standardima*.¹⁷

Tablica 1. pokazuje podatke o broju narodnih knjižnica i zavičajnih zbirki po županijama te postotak zavičajnih zbirki u pojedinim županijama u odnosu na ukupan broj zavičajnih zbirki u Hrvatskoj.

Provedenim istraživanjem utvrdili smo da samo u dvije županije sve postojeće narodne knjižnice imaju i zavičajnu zbirku – u Šibensko-kninskoj županiji postoji 7 narodnih knjižnica i sve imaju zavičajnu zbirku (4,76 % od ukupnog broja zavičajnih zbirki u hrvatskim narodnim knjižnicama), a u Istarskoj županiji ima 9 narodnih knjižnica i sve imaju zavičajnu zbirku (6,12 % od ukupnog broja zavičajnih zbirki u hrvatskim narodnim knjižnicama).

¹⁷ Isto, čl. 6.

Splitsko-dalmatinska županija prva je po broju narodnih knjižnica - na području Županije djeluje 27 narodnih knjižnica, a u njih 23 postoji zavičajna zbirka. Za očekivati je da će udio ove Županije i njezinih zavičajnih zbirki biti visok u ukupnome udjelu svih zavičajnih zbirki u zemlji - iznosi 15,65 %.

Tablica 1. Narodne knjižnice i zavičajne zbirke po županijama

Redni broj	Županija	Broj knjižnica	Broj zavičajnih zbirki	Udio u ukupnom broju zavičajnih zbirki
1.	Splitsko-dalmatinska županija	27	23	15,65 %
2.	Sisačko-moslavačka županija	19	18	12,24 %
3.	Primorsko-goranska županija	20	15	10,20 %
4.	Istarska županija	9	9	6,12 %
5.	Zagrebačka županija	12	8	5,44 %
6.	Dubrovačko-neretvanska županija	9	8	5,44 %
7.	Krapinsko-zagorska županija	13	7	4,76 %
8.	Šibensko-kninska županija	7	7	4,76 %
9.	Ličko-senjska županija	7	6	4,08 %
10.	Bjelovarsko-bilogorska županija	6	5	3,40 %
11.	Zadarska županija	10	5	3,40 %
12.	Osječko-baranjska županija	10	5	3,40 %
13.	Vukovarsko-srijemska županija	8	5	3,40 %
14.	Varaždinska županija	5	4	2,72 %
15.	Koprivničko-križevačka županija	5	4	2,72 %
16.	Virovitičko-podravska županija	5	4	2,72 %
17.	Požeško-slavonska županija	5	4	2,72 %
18.	Brodsko-posavska županija	7	4	2,72 %
19.	Međimurska županija	6	3	2,04 %
20.	Karlovačka županija	6	2	1,36 %
21.	Grad Zagreb	14	1	0,68 %
UKUPNO		210	147	

Sisačko-moslavačka županija ima veliki broj narodnih knjižnica (19), a njih 18 imaju zavičajne zbirke (12,24 % od ukupnog broja zavičajnih zbirki u hrvatskim narodnim knjižnicama).

Dubrovačko-neretvanska županija ima 9 narodnih knjižnica i u njih 8 postoji zavičajna zbirka, iz čega proizlazi da je njihov udio u ukupnome broju 5,44 %.

Veliki broj zavičajnih zbirki, u odnosu na ukupan broj narodnih knjižnica u pojedinim županijama, ukazuje na kvalitetan rad matičnih službi u tim županijama.

Županije s malim brojem zavičajnih zbirki su Međimurska županija (3) i Karlovačka županija (2).

Stanje je na području grada Zagreba svojevrсно - Knjižnice grada Zagreba umrežene su tako da tvore jednu cjelinu. Postoji 14 središnjih knjižnica, od kojih neke imaju i ogranke. Zavičajna zbirka *Zagrabiensia* prikuplja, čuva i daje na korištenje građu u Gradskoj knjižnici u Zagrebu i otvorena je za korištenje svim korisnicima Knjižnica grada Zagreba. *Zagrabiensia* ima veliki broj jedinica građe (12 000 jedinica knjižne građe, 2500 razglednica i fotografija, oko 2000 jedinica sitnog tiska).¹⁸ O zavičajnim zbirkama i kvaliteti rada matičnih službi u pojedinim županijama ne treba suditi isključivo po broju zavičajnih zbirki, već i po količini građe u njima.

Ti podatci vode nas drugom dijelu istraživanja kojim se nastojao dati prikaz broja knjiga u zavičajnim zbirkama. Neknjižna građa u zbirkama često nije obrađena pa o njoj ne postoje točni podatci. Ako pogledamo podatke o broju knjiga u zavičajnim zbirkama i podatke o udjelu tog broja u odnosu na ukupan broj svezaka knjiga u hrvatskim narodnim knjižnicama (8.865,254), dobivamo rezultate prikazane u Tablici 2.

U zavičajnim zbirkama hrvatskih narodnih knjižnica ukupno je 117.321 svezak knjiga.

Na prvom je mjestu po broju knjiga u fondu zavičajnih zbirki Vukovarsko-srijemska županija. Ona ima 316.542 sveska knjiga u ukupnom fondu svih narodnih knjižnica Županije, dok u 5 zavičajnih fondova ima 17.046 knjiga, koje čine 5,39 % u ukupnome fondu županijskih narodnih knjižnica i 14,53 % od ukupnog broja knjiga u svim zavičajnim zbirkama u hrvatskim narodnim knjižnicama.

Splitsko-dalmatinska županija ima znatno više zavičajnih zbirki od Vukovarsko-srijemske županije (23) s ukupnim fondom od 13.372 sveska knjiga. Zavičajni fond

¹⁸ Zbirka *Zagrabiensia*. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/gradska/grzagreb.asp>

Splitsko-dalmatinska županija prva je po broju narodnih knjižnica - na području Županije djeluje 27 narodnih knjižnica, a u njih 23 postoji zavičajna zbirka. Za očekivati je da će udio ove Županije i njezinih zavičajnih zbirki biti visok u ukupnome udjelu svih zavičajnih zbirki u zemlji - iznosi 15,65 %.

Tablica 1. Narodne knjižnice i zavičajne zbirke po županijama

Redni broj	Županija	Broj knjižnica	Broj zavičajnih zbirki	Udio u ukupnom broju zavičajnih zbirki
1.	Splitsko-dalmatinska županija	27	23	15,65 %
2.	Sisačko-moslavačka županija	19	18	12,24 %
3.	Primorsko-goranska županija	20	15	10,20 %
4.	Istarska županija	9	9	6,12 %
5.	Zagrebačka županija	12	8	5,44 %
6.	Dubrovačko-neretvanska županija	9	8	5,44 %
7.	Krapinsko-zagorska županija	13	7	4,76 %
8.	Šibensko-kninska županija	7	7	4,76 %
9.	Ličko-senjska županija	7	6	4,08 %
10.	Bjelovarsko-bilogorska županija	6	5	3,40 %
11.	Zadarska županija	10	5	3,40 %
12.	Osječko-baranjska županija	10	5	3,40 %
13.	Vukovarsko-srijemska županija	8	5	3,40 %
14.	Varaždinska županija	5	4	2,72 %
15.	Koprivničko-križevačka županija	5	4	2,72 %
16.	Virovitičko-podravska županija	5	4	2,72 %
17.	Požeško-slavonska županija	5	4	2,72 %
18.	Brodsko-posavska županija	7	4	2,72 %
19.	Međimurska županija	6	3	2,04 %
20.	Karlovačka županija	6	2	1,36 %
21.	Grad Zagreb	14	1	0,68 %
UKUPNO		210	147	

Sisačko-moslavačka županija ima veliki broj narodnih knjižnica (19), a njih 18 imaju zavičajne zbirke (12,24 % od ukupnog broja zavičajnih zbirki u hrvatskim narodnim knjižnicama).

Dubrovačko-neretvanska županija ima 9 narodnih knjižnica i u njih 8 postoji zavičajna zbirka, iz čega proizlazi da je njihov udio u ukupnome broju 5,44 %.

Veliki broj zavičajnih zbirki, u odnosu na ukupan broj narodnih knjižnica u pojedinim županijama, ukazuje na kvalitetan rad matičnih službi u tim županijama.

Županije s malim brojem zavičajnih zbirki su Međimurska županija (3) i Karlovačka županija (2).

Stanje je na području grada Zagreba svojevrsno - Knjižnice grada Zagreba umrežene su tako da tvore jednu cjelinu. Postoji 14 središnjih knjižnica, od kojih neke imaju i ogranke. Zavičajna zbirka *Zagrabiensia* prikuplja, čuva i daje na korištenje građu u Gradskoj knjižnici u Zagrebu i otvorena je za korištenje svim korisnicima Knjižnica grada Zagreba. *Zagrabiensia* ima veliki broj jedinica građe (12 000 jedinica knjižne građe, 2500 razglednica i fotografija, oko 2000 jedinica sitnog tiska).¹⁸ O zavičajnim zbirkama i kvaliteti rada matičnih službi u pojedinim županijama ne treba suditi isključivo po broju zavičajnih zbirki, već i po količini građe u njima.

Ti podatci vode nas drugom dijelu istraživanja kojim se nastojao dati prikaz broja knjiga u zavičajnim zbirkama. Neknjižna građa u zbirkama često nije obrađena pa o njoj ne postoje točni podatci. Ako pogledamo podatke o broju knjiga u zavičajnim zbirkama i podatke o udjelu tog broja u odnosu na ukupan broj svezaka knjiga u hrvatskim narodnim knjižnicama (8.865,254), dobivamo rezultate prikazane u Tablici 2.

U zavičajnim zbirkama hrvatskih narodnih knjižnica ukupno je 117.321 svezak knjiga.

Na prvom je mjestu po broju knjiga u fondu zavičajnih zbirki Vukovarsko-srijemska županija. Ona ima 316.542 sveska knjiga u ukupnom fondu svih narodnih knjižnica Županije, dok u 5 zavičajnih fondova ima 17.046 knjiga, koje čine 5,39 % u ukupnome fondu županijskih narodnih knjižnica i 14,53 % od ukupnog broja knjiga u svim zavičajnim zbirkama u hrvatskim narodnim knjižnicama.

Splitsko-dalmatinska županija ima znatno više zavičajnih zbirki od Vukovarsko-srijemske županije (23) s ukupnim fondom od 13.372 sveska knjiga. Zavičajni fond

¹⁸ Zbirka *Zagrabiensia*. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/gradska/grzagreb.asp>

ove Županije čini 11,40 % u ukupnome fondu hrvatske zavičajne građe, dok je udio zavičajne građe u fondu županijskih narodnih knjižnica 1,79 %.

Devet zavičajnih zbirki u knjižnicama Istarske županije ima ukupno 11.952 sveska knjiga, što je treći po redu fond po veličini u Hrvatskoj. Fond čini ukupno 3,07 % u ukupnom fondu narodnih knjižnica koji ima 389.628 svezaka knjiga. Udio je fonda zavičajnih zbirki Istarske županije u ukupnom zavičajnome fondu narodnih knjižnica Republike Hrvatske 10,19 %.

Tablica 2. Redoslijed županija po broju knjiga u zavičajnim zbirkama narodnih knjižnica

Redni broj	Županija	Broj svezaka knjiga u narodnim knjižnicama	Broj svezaka knjiga u zavičajnim zbirkama	Udio knjiga zavičajnih zbirki u ukupnom broju knjiga zavičajnih zbirki RH
1.	Vukovarsko-srijemska županija	316.542	17.046	14,53 %
2.	Splitsko-dalmatinska županija	746.335	13.372	11,40 %
3.	Istarska županija	389.628	11.952	10,19 %
4.	Grad Zagreb	2.120.809	11.879	10,13 %
5.	Varaždinska županija	307.995	8.425	7,18 %
6.	Primorsko-goranska županija	709.546	7.512	6,40 %
7.	Karlovačka županija	336.796	6.489	5,53 %
8.	Koprivničko-križevačka županija	239.828	6.014	5,13 %
9.	Osječko-baranjska županija	749.843	5.726	4,88 %
10.	Zagrebačka županija	461.357	4.500	3,84 %
11.	Sisačko-moslavačka županija	433.782	3.653	3,11 %
12.	Bjelovarsko-bilogorska županija	247.409	3.318	2,83 %
13.	Dubrovačko-neretvanska županija	255.732	2.848	2,43 %
14.	Šibensko-kninska županija	283.322	2.641	2,25 %
15.	Brodsko-posavska županija	271.560	2.608	2,22 %
16.	Ličko-senjska županija	133.381	2.117	1,80 %
17.	Zadarska županija	143.367	2.029	1,73 %
18.	Krapinsko-zagorska županija	222.137	1.387	1,18 %
19.	Međimurska županija	178.599	1.305	1,11 %
20.	Virovitičko-podravka županija	155.299	1.300	1,11 %
21.	Požeško-slavonska županija	161.987	1.200	1,02 %
UKUPNO		8.865.254	117.321	

Zadivljujuću brojku od 2.120.809 svezaka knjiga čini cjelokupni fond zagrebačkih narodnih knjižnica. Sav je zavičajni fond sakupljen u jednu zavičajnu zbirku koja ima 11.879 svezaka knjiga, što čini 0,56 % ukupnog fonda zagrebačkih narodnih knjižnica ili 10,13 % od ukupnog fonda zavičajnih zbirki hrvatskih narodnih knjižnica.

U Varaždinskoj županiji u ukupnom fondu postoji 307.995 svezaka knjiga, a u fondu zavičajnih zbirki ima ih 8.425 (ili 2,74 %). Taj je broj 7,18 % od ukupnog broja knjiga u hrvatskim zavičajnim zbirkama.

Primorsko-goranska županija ima ukupno 709.546 svezaka knjiga, dok je u fondu zavičajnih zbirki 7.512 (ili 1,06 %). Zavičajni fond knjižnica ove Županije čini 6,40 % od ukupnog fonda svih hrvatskih zavičajnih zbirki.

Karlovačka županija ima ukupno 336.796 svezaka knjiga, a u dvije zavičajne zbirke nalazi se 6.489 knjiga. Usporedba dobivenih rezultata ukazuje na to da zavičajni fond čini 1,93 % ukupnog fonda knjižne građe knjižnica Karlovačke županije, a čak 5,53 % ukupnog knjižnog fonda zavičajnih zbirki u Hrvatskoj.

Koprivničko-križevačka županija ima ukupno 239.828 svezaka knjiga. Na fond zavičajne zbirke u ovoj Županiji otpada 2,51 % ili 6.014 svezaka knjiga. Udio je fonda raspoređenog u 4 zavičajne zbirke Koprivničko-križevačke županije u ukupnom fondu hrvatskih zavičajnih zbirki 5,13 %.

Za Osječku-baranjsku županiju fond 5 zavičajnih zbirki čini 0,76 % ili 5.726 svezaka knjiga od ukupnog broja knjiga u svescima svih narodnih knjižnica, što je 749.843. Zavičajni je fond ove Županije u ukupnom fondu svih zavičajnih zbirki Republike Hrvatske 4,88 %.

Zagrebačka županija ima 461.357 svezaka knjiga, dok je u 8 zavičajnih zbirki raspoređeno 4.500 knjiga (0,98 % cjelokupnog knjižnog fonda knjižnica Zagrebačke županije). Udio je knjiga zavičajnih zbirki Zagrebačke županije u ukupnome broju knjiga svih hrvatskih zavičajnih zbirki 3,84 %.

U narodnim knjižnicama Sisačko-moslavačke županije nalazi se 433.782 svezaka knjiga, a u 18 zavičajnih zbirki raspoređene su 3.653 knjige, što pokazuje da je u ukupnom fondu zavičajni fond zastupljen s 0,84 %, što je 3,11 % ukupnog broja knjiga svih hrvatskih zavičajnih zbirki.

Bjelovarsko-bilogorska županija ima 247.409 svezaka knjiga, a u 5 zavičajnih zbirki ima 3.318 svezaka knjiga (ili 1,34 % ukupnog fonda). U fondu je svih hrvatskih zavičajnih zbirki njihov udio 2,83 %.

Dubrovačko-neretvanska županija ima ukupno 255.732 sveska knjiga u narodnim knjižnicama, dok ih je u zavičajnim zbirkama 2.848 (ili 1,11 %). Fondovi zavičajnih

zbirki Dubrovačko-neretvanske županije zauzimaju 2,43 % zavičajnog fonda Hrvatske.

Šibensko-kninska županija ima 283.322 sveska knjiga u ukupnom fondu svih narodnih knjižnica, dok fondovi 7 zavičajnih zbirki imaju 2.641 knjigu (ili 0,93 %), odnosno 2,25 % fonda svih hrvatskih zavičajnih zbirki.

Narodne knjižnice Brodsko-posavske županije u svojim fondovima imaju ukupno 271.560 knjiga, od čega na zavičajni fond otpada 2.608 svezaka knjiga (ili 0,96 %). To je 2,22 % ukupnog fonda svih hrvatskih zavičajnih zbirki.

Knjižni fond narodnih knjižnica Ličko-senjske županije čini 133.381 svezak knjiga, a udio je zavičajnog fonda 6 zavičajnih zbirki 1,59 % (2.117 svezaka knjiga). To je 1,80 % udjela u ukupnom broju knjiga zavičajnih zbirki u Republici Hrvatskoj.

Prikupljeni podatci pokazuju da u narodnim knjižnicama Zadarske županije ima 143.367 svezaka knjiga, a u 5 je zavičajnih zbirki ukupno 2.029 svezaka knjiga (ili 1,42 %). Knjižni fondovi zavičajnih zbirki Zadarske županije čine 1,73 % cjelokupnog knjižnog fonda zavičajnih zbirki u zemlji.

Krapinsko-zagorska županija ima ukupno 222.137 svezaka knjiga, a u 7 zavičajnih zbirki ima 1.387 svezaka knjiga, što je 0,62 % u ukupnome fondu Županije, a 1,18 % u ukupnome fondu zavičajnih zbirki u Hrvatskoj.

Međimurska županija u narodnim knjižnicama ima fond od 178.599 svezaka knjiga, a zavičajni fond čini 1.305 knjiga, što je 0,73 % u ukupnoj brojci i 1,11 % u ukupnome fondu zavičajnih zbirki Republike Hrvatske.

Virovitičko-podravska županija ima 4 zavičajne zbirke u kojima je 1.300 svezaka knjiga, što čini 0,84 % u ukupnom fondu narodnih knjižnica Županije koji iznosi 155.299 svezaka knjiga. Udio je ove Županije u ukupnom broju knjiga zavičajnih zbirki u Hrvatskoj 1,11 %.

Požeško-slavonska županija ima ukupno 161.987 knjiga u svescima, a u 4 zavičajne zbirke u Županiji ima 1.200 knjiga, što čini 0,74 % cjelokupnog fonda ili 1,02 % u ukupnom fondu zavičajnih zbirki Hrvatske.

Najbolji uvid u redosljed županija dobiva se izračunavanjem indeksa koji označava omjer broja knjiga u zavičajnim zbirkama i ukupnog broja knjiga u narodnim knjižnicama u županijama (kako bi se dobio indeks, rezultat je pomnožen sa 100). Redosljed je prikazan u Tablici 3. Na prvom je mjestu Vukovarsko-srijemska županija, a indeks veći od dva imaju Istarska, Varaždinska i Koprivničko-križevačka županija. Najmanji indeks ima Grad Zagreb.

Broj knjižnica sa zavičajnim zbirkama nije razmjernan broju svezaka knjiga zavičajnih zbirki i obrnuto. Narodne knjižnice obvezne su prema zakonu osnovati zavičajnu zbirku, a to najčešće i čine. Svojim fondom često nisu brojčano bogate, što ne znači da fond nije vrijednog sadržaja. Prosudba o sadržajima fondova zavičajnih zbirki u pojedinim županijama i općenito nije bila svrha ovog istraživanja pa će to kao tema ostati naznačeno za neko posebno istraživanje. Tek ćemo tada imati potpuni pregled zavičajnih zbirki u narodnim knjižnicama Republike Hrvatske.

Tablica 3. Redoslijed županija prema indeksu koji označava omjer broja knjiga u zavičajnim zbirkama narodnih knjižnica i ukupnog broja knjiga u narodnim knjižnicama

Redni broj	Županija	Indeks
1.	Vukovarsko-srijemska županija	5,39
2.	Istarska županija	3,07
3.	Varaždinska županija	2,74
4.	Koprivničko-križevačka županija	2,51
5.	Karlovačka županija	1,93
6.	Splitsko-dalmatinska županija	1,79
7.	Ličko-senjska županija	1,59
8.	Zadarska županija	1,42
9.	Bjelovarsko-bilogorska županija	1,34
10.	Dubrovačko-neretvanska županija	1,11
11.	Primorsko-goranska županija	1,06
12.	Zagrebačka županija	0,98
13.	Brodsko-posavska županija	0,96
14.	Šibensko-kninska županija	0,93
15.	Sisačko-moslavačka županija	0,84
16.	Virovitičko-podravska županija	0,84
17.	Osječko-baranjska županija	0,76
18.	Požeško-slavonska županija	0,74
19.	Međimurska županija	0,73
20.	Krapinsko-zagorska županija	0,62
21.	Grad Zagreb	0,56

Zaključak

Svaka je zavičajna zbirka dragocjen izvor podataka koji omogućuje znanstveno istraživački rad i kompleksnije izučavanje svih raznolikosti života, razvoja i stvaralaštva nekoga kraja. Iskazano stanje govori o velikom broju zavičajnih zbirki koje postoje u hrvatskim narodnim knjižnicama, zahvaljujući zakonskim propisima, radu matičnih službi, ali i zalaganju pojedinaca. Brojčani podatci o građi u zavičajnim zbirkama razlikuju se od županije do županije, a ovise o veličini županije, o broju narodnih knjižnica u županiji, a često i o kvaliteti rada matične službe. Svakako treba naglasiti da je pri vrednovanju zbirki uz kvantitativne pokazatelje važno uzeti u obzir i one kvalitativne koji nisu obuhvaćeni ovim istraživanjem.

Istraživanje je otvorilo nekoliko problema koje bi trebalo riješiti. Jedan je problem neobrađenost neknjižne građe u velikom broju zavičajnih zbirki. Podatci o toj građi ne postoje pa nisu niti analizirani u ovom istraživanju, a upravo je ta građa od posebnog značaja za proučavanje zavičaja.

Postoji i problem nedostatnog razvijanja zanimanja javnosti za građu zavičajnih zbirki. Nakon pregleda teorijske osnove i provedenog istraživanja nameće se i pitanje prostora te stručnoga osoblja koje će se posvetiti izgradnji i brizi o zavičajnoj zbirci.

Opisano je istraživanje mali prilog razvoju hrvatskog narodnog knjižničarstva i boljem razumijevanju potrebe izgradnje zavičajnih zbirki u narodnim knjižnicama. Zbog toga ističemo nužnost razvoja zavičajnih zbirki u svim narodnim knjižnicama kao preduvjet za ostvarivanje bitne uloge knjižnice kao informacijske ustanove za područje na kojem djeluje, ali i o njemu.

LITERATURA

- Mesić, Đurđa. Građa i informacije u zavičajnim zbirkama narodnih knjižnica i načini prikupljanja. // *Informatologia Jugoslavica* 20, 3-4(1988), 213.
- Pejić, Ilija. Zavičajna zbirka kao jedan od oblika djelovanja knjižničara u društvenoj zajednici. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 39, 1-2(1996[i.e. 1998]), 111-117.
- Pejić, Ilija. Zavičajna zbirka u kontekstu novih društvenih promjena. // *Bjelovarski učitelj : časopis za odgoj i obrazovanje* 7, 2-3(1998), 6-9.
- Recommendation concerning the International Standardization of Library Statistics. 1970 [citirano 2009-05-05]. Dostupno na: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13086&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Reitz, Joan M. (2004). *Online dictionary for library and information science* [citirano 2009-05-05]. Dostupno na: <http://lu.com/odlis/>

Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 58(1999).

Tadić, Katica. Rad u knjižnici : priručnik za knjižničare. Opatija : Naklada Benja, 1994.

Vuković-Mottl, Srna. Zavičajna zbirka. // Upute za poslovanje narodnih knjižnica / uredila Aleksandra Malnar. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 1996. Str. 113-120.

Vuković-Mottl, Srna. Zavičajne zbirke Hrvatske. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 22, 1-4(1976), 45-53.

Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997).

Zbirka *Zagrabiensia*. Knjižnice grada Zagreba [citirano 2009-05-05]. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/gradska/grzagrab.asp>

STARE NOTE OŽIVILE ORGLE: ZVOKI STARODAVNIH KORALOV V MESTNI STOLNICI

Ivan Marković
Osrednja knjižnice Srečka Vilharja Koper
knjiznica.koper@kp.sik.si

Peter Štoka
Osrednja knjižnice Srečka Vilharja Koper
peter.stoka@kp.sik.si

SAŽETAK

Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper hrani dve pomembni tiskani knjigi, Gradual iz leta 1500 in Antifonarij iz leta 1503. V želji, da bi opozorili na pomembni knjigi so se v knjižnici obrnili na znanega turinskega skladatelja in kompozitorja istrskega rodu Luigia Donoraja. Donorà je izbral pet napeov in jih izvirne starejše kvadratne notacije prepisal v sodobno ter jih harmoniziral. Tako predelane enoglasne koralne napeve so natisnili v zveščiču, ki ga je prejelo tudi občinstvo na koncertu v Koprski stolnici. Pet koprskih napevov sta izvedla Giovanna de Liso, sopranistka turinske opere in Rusmir Redžić, tenor solist iz ljubljanske opere. Spremljal ju je sam maestro Donoraja, in sicer na mehanskih orglah, ki jih je na cerkvenem koru v drugi polovici 18. stoletja postavil Gaetano Callido. Tako so poslušalci, po dolgih stoletjih, lahko slišali zvok tega čudovitega Callidovega zvočnega bisera, na katerem so igrali izjemne koralne napeve, ki so se v Kopru znova zadoneli po petih stoletjih. Za Osrednjo knjižnico Srečka Vilharja, je to pravgotovo najboljši način proučevanja, ohranjanja in ovrednotenja izjemne kulturne dediščine, ki jo hrani. Na ta način knjižničarji sami bolje spoznavajo knjižni fond, ki jim je zaupan in tvorno prispevajo k kulturnemu utripu in ohranjanju kulturnega izročila. Nenazadnje se tudi na ta način knjižnica uveljavlja in umešča v prostor kot živa in podjetna kulturna ustanova.

Ključne besede: Koper, Istra, glasba, gregorijansko petje, koralno petje, bogoslužje, liturgika, koral, oglej, knjižnice